

Σαν άλλος Τηλέμαχος, ο αμερικανός συγγραφέας, δοκιμιογράφος, κριτικός και κλασικός φιλόλογος **Ντάνιελ Μέντελσον** αναζητεί το αληθινό πρόσωπο του πατέρα του στο βιβλίο του με τίτλο «Μια Οδύσσεια» που συνδυάζει την αυτοβιογραφία και το δοκίμιο με την ταξιδιωτική αφήγηση ΣΕΛ. 2

Στα βήματα του Ομήρου

«Το τραγούδι των Σειρήνων». Πίνακας του καναδού καλλιτέχνη Barry Trower

Ο Οδυσσεύς και το πρόσωπο του πατέρα

ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΙΝΗΣ ΚΟΥΖΕΛΗ

Ποιος είναι τέλος πάντων αυτός ο «άνθρωπος;» αναρωτιέται ο εικοσιεξάχρονος Ντάνιελ Μέντελσον ένα βράδυ ακούγοντας τον σκληρό, αυστηρό και ζόρικο πατέρα του να του κάνει ένα γλυκό σχόλιο. Είκοσι πέντε χρόνια μετά, μαζί με τον πατέρα του πάνω σε ένα κρουαζιερόπλοιο που διαπλέει τη Μεσόγειο ακολουθώντας τα ίχνη του Οδυσσέα, αναρωτιέται πόσες πλευρές έχει στ' αλήθεια ο πατέρας του, και ποια να είναι η αληθινή. Για τους συνταξιδιώτες τους ο ογδοντάχρονος Τζέι Μέντελσον είναι ένας αξιαγάπητος ηλικιωμένος που τραγουδάει παλιά τραγούδια και αφηγείται καθηλωτικές ιστορίες από τις δεκαετίες

Με τους «Χαμένους» και την «Οδύσσεια» ο Μέντελσον καθιστά ολοφάνερο πώς το δίπολο ιουδαϊσμός - ελληνισμός εξακολουθεί να στηρίζει το οικοδόμημα του πολιτισμού μας

του 1930 και του 1940. Ποιος Τζέι είναι ο αληθινός, ο δικός τους ή ο δικός του; «Τα παιδιά πάντα φαντάζονται πως ο πιο αληθινός εαυτός των γονιών τους είναι αυτός που δείχνουν ως γονείς» συλλογίζεται, «γιατί όμως».

Πατέρας δυο αγοριών και ο ίδιος πια, με την εμπειρία της πατρότητας, ο Ντάνιελ καταλήγει: «Οι γονείς μας έχουν για μας ένα μυστήριο που είναι αδύνατο να έχουμε εμείς γι' αυτούς» και θυμάται έναν άλλον γιο που δεν γνώριζε τι άνθρωπος ήταν ο πατέρας του, τον Τηλέμαχο, που στην αρχή της *Οδύσσειας* αναρωτιέται: «Ποιος τάχα ως τώρα μόνος του αναγνώρισε εκείνον που τον έσπειρε;». Εκεί, στο μεσοστράτι της ζωής, αρχίζει ο νόστος του Ντάνιελ Μέντελσον, η επιστροφή στο πατρικό σπίτι, η αναζήτηση του προσώπου του πατέρα και η συμπίλωση μαζί του - κλασικά πράγματα. Κλασικά όχι μόνο με την έννοια ότι πρόκειται για μια κοινή ανθρώπινη αναζήτηση σε κάποια φάση της ζωής αλλά και γιατί, στην περίπτωση του Μέντελσον, αυτή γίνεται με τη συνδρομή της κλασικής φιλολογίας.

Συγγραφέας, δοκιμιογράφος, κριτικός και κλασικός φιλόλογος, στο τελευταίο του βιβλίο με τίτλο *Μια Οδύσσεια. Ένας πατέρας, ένας γιος, ένα έπος* (μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, Πατάκης, 2018) εξιστορεί αυτόν τον νόστο που γίνεται υπό ιδιαίτερες συνθήκες, όταν ο πατέρας του αποφασίζει στα ογδόντα του να παρακολουθήσει τα μαθήματα του γιου του στο κολέγιο όπου εκείνος διδάσκει την *Οδύσσεια* σε δεκαοκτάχρονους Αμερικανούς. Επί ένα εξάμηνο, ο πατέρας είναι ο τακτικός και επιμελής ακροατής του σεμιναρίου του γιου, και ο γιος, ενώ διδάσκει το ομηρικό έπος στους μαθητές

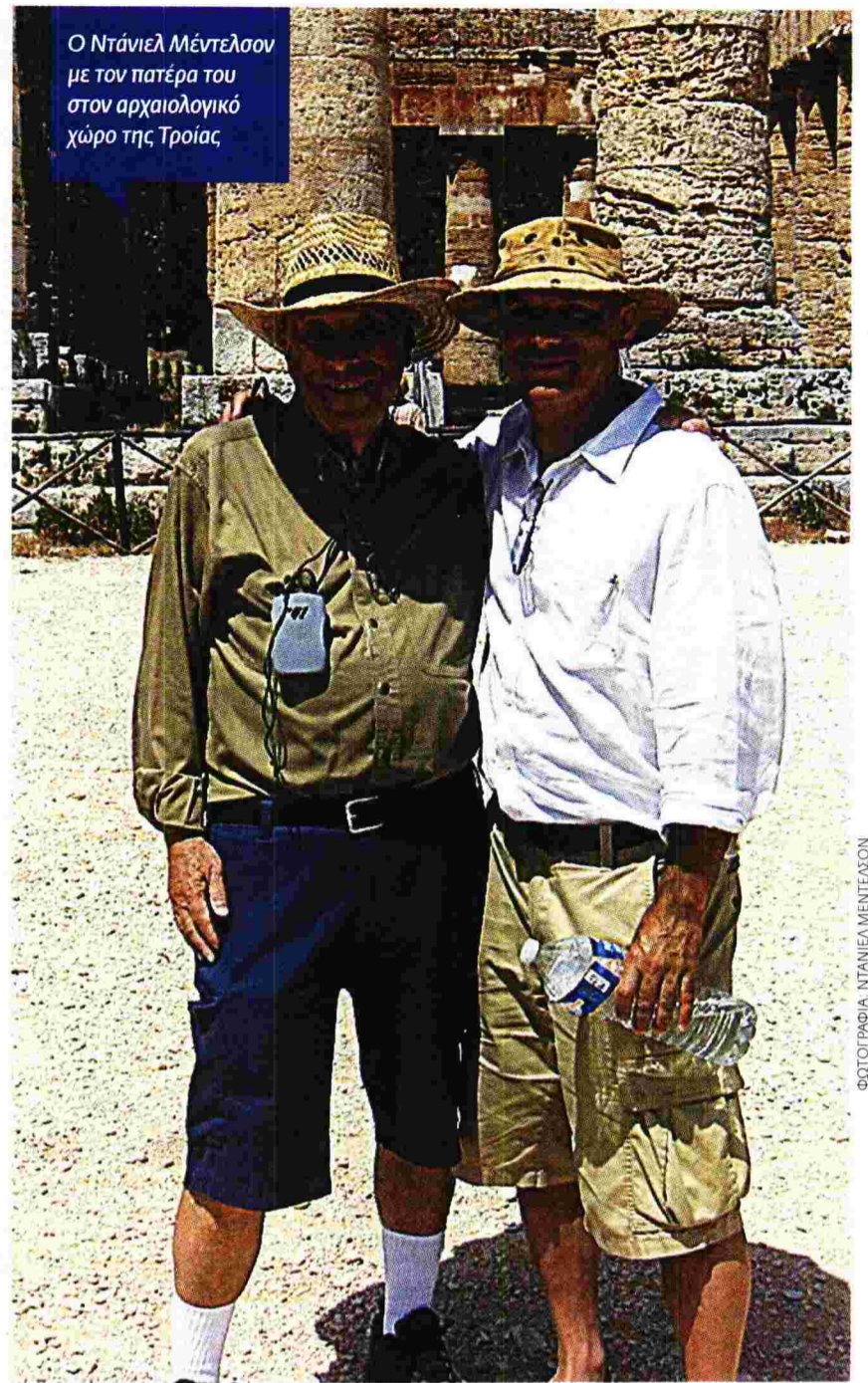
του, καταγράφει με άγρυπνο μάτι τη συμπεριφορά του πατέρα ρουκφώντας κάθε πληροφορία που μπορεί να πάρει. Το καλοκαίρι που ακολουθεί προτείνει στον πατέρα του - ο οποίος αγαπά τα ταξίδια αλλά δεν ταξίδεψε πολύ στη ζωή του - να τον ακολουθήσει σε μια κρουαζιέρα στη Μεσόγειο με θέμα την *Οδύσσεια*. Η ιστορία του πατέρα, η ενηλικίωση του γιου μέσα από τη σχέση με τον πατέρα και τη σχέση με τα κλασικά γράμματα, η διδασκαλία της *Οδύσσειας* στην τάξη και το ταξίδι είναι τα νήματα που συνθέτουν την πλοκή αυτής της υβριδικής αφήγησης του Μέντελσον, ο οποίος - όπως μας έχει συνηθίσει με το πεζογράφημά του *Οι Χαμένοι* (Πόλις, 2010), όπου αναζητεί τις εβραϊκές ρίζες της οικογένειάς του - συνδυάζει την αυτοβιογραφία με το ταξιδιωτικό, τη βιογραφία, το μυθιστόρημα ενηλικίωσης, το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα και το σοβαρό δοκίμιο σε συναρπαστικές αφηγήσεις.

Αν θυμάστε τον *Νόβ 2* (1974), του Κόπολα, θα καταλάβετε πώς πλέκονται όλα αυτά τα νήματα με τις ξεχωριστές λεπτές κλωστές τους στην αμερικανική *Οδύσσεια*. Με διαδοχικά κατ και μοντάζ μεταφερόμαστε από τη μια ιστορία στην άλλη, από το παρελθόν του πατέρα στην επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο του Τσανάκαλε και στην τρυφερή σκηνή πατέρα - γιου στη στενάχωρη σπηλιά της Καλυψώς στη Μάλτα, και από τα αναγνώσματα ελληνικής μυθολογίας του Ντάνιελ στο παιδικό του δωμάτιο στη συνειδητοποίηση και στη δόμηση της ομοφυλοφιλικής του ταυτότητας μέσω των κλασικών σπουδών. Χάρη στις σπουδές αυτές και στη φημισμένη συμμετρία και μαθηματική λογική της αρχαιοελληνικής γλώσσας, θα καταφέρει να κερδίσει την εκτίμηση του δύσκολου μαθηματικού πατέρα του.

Το πλησίασμα της «Οδύσσειας»

Συμπληρώνονται την άλλη εβδομάδα δύο χρόνια από τον θάνατο του κλασικού φιλόλογου Δ. Ν. Μαρωνίτη, μεταφραστή της *Οδύσσειας*, μεταξύ άλλων. Ένα χάρισμα του δασκάλου Μαρωνίτη ήταν η ώθηση και το πλησίασμα των επών στον σημερινό αναγνώστη, μια αντιστροφή του συνηθισμένου προσκυνήματος στους κλασικούς στο οποίο προσκολλάται η ελληνική φιλολογία. Αυτό το πλησίασμα είναι που κάνει τα ομηρικά έπη σχετικά με την εποχή μας, διαχρονικώς δραστικά - και γι' αυτό σπουδαία. Ο θάνατος του Μαρωνίτη αφήνει εκεί ένα κενό, που χρειάζεται να καλυφθεί από έναν χαρισματικό φιλόλογο, ή περισσότερους, για να μην καταλήξει ο Ομηρος πεδίο φιλολογικής μελέτης αδιάφορο για τους πολλούς ή λεία των γραφικών εθνικιστών.

Ο φιλόλογος αυτός, για την ώρα, μας έρχεται από την Αμερική. Δεν είναι αυτόχθων της ελληνικής κουλτούρας, είναι αυτόχθων της ιουδαίο-χριστιανικής κουλτούρας. Με τα δύο βιβλία του, τους *Χαμένους* και την *Οδύσσεια*, καθιστά ολοφάνερο πώς το ουμανιστικό δίπολο ιουδαϊσμός - ελληνισμός, που όρισε ο βρετανός κριτικός Μάθιου Αρνολντ

Ο Ντάνιελ Μέντελσον με τον πατέρα του στον αρχαιολογικό χώρο της Τροίας

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΝΤΑΝΙΕΛ ΜΕΝΤΕΛΣΟΝ

ως ραχοκοκαλιά του λεγόμενου δυτικού πολιτισμού, εξακολουθεί να στηρίζει το οικοδόμημα του ανθρώπινου πολιτισμού. Εξηγεί με βιογραφικό τρόπο γιατί οι ανθρωπιστικές σπουδές έχουν σημαντικό λόγο ύπαρξης στη ζωή, στην παιδεία και στα πανεπιστημιακά προγράμματα σήμερα και δείχνει πόσο αποκαλυπτική είναι για την εβραϊκότητα και την ελληνικότητα η επιστροφή στα κείμενα, στις Γραφές και στα ομηρικά έπη αντίστοιχα, ύστερα από πολλές δεκαετίες πολιτισμικών αναλύσεων σχεδόν ερήμην τους.

Αιγαίο και φιλολογία

Το βιβλίο, που κάλλιστα μπορεί ο αναγνώστης να διαβάσει ευχάριστα στην παραλία, ταξιδεύοντας κι αυτός νοερά στο καλοκαιρινό Αιγαίο με τους Μέντελσον και με τη σκέψη στον δικό του πατέρα και στη δική του ζωή, είναι κι ένα ευκρές εναλλακτικό χειρίδιο διδασκαλίας του έπους. Ο Μέντελσον καταφέρει να χωρέσει στην αφήγησή του τον Γερμανό Φρίντριχ Βολφ και τη θεμελίωση της φιλολογικής επιστήμης, το ομηρικό ζήτημα και την παράδοση των επών, εκδοτικά ζητήματα και ζητήματα φιλολογικής κριτικής, τη συνεισφορά σημαντικών ομηριστών, την πρόσληψη των επών από ένα νέο κοινό σήμερα, ακόμη και κλίσεις αρχαιοελληνικών ρημάτων - όλα με τρόπο ανεπαισθητό. Όπως αδειάζει το βράδυ στο σπίτι την τσάντα του, παρουσιάζει το αντίτυπο της στερεότυπης έκδοσης του έπους από την ονομαστή σειρά Oxford Classical Texts: η αγάπη του πατέρα του σε καθετί απαιτητικό και επίπονο του φέρνει στον νου την ετυμολογική σχέση του «Οδυσσεύς» με τη λέξη «οδύνη», την οποία αναλύει η επιμονή του πατέρα του ότι ο άπιστος σύζυγος και πονηρός Οδυσ-

σεύς δεν είναι ήρωας και η απορία των φοιτητών του γιατί ο Οδυσσεύς αφήνει τη θείκη Καλυψώ «με την οποία το σεξ θα πρέπει να ήταν φανταστικό» για να επιστρέψει στην Ιθάκη δίνουν αφορμή για ερμηνευτικά σχόλια σχετικά με την έννοια του ήρωα στα έπη και τις πολιτισμικές διαφορές του αρχαίου κόσμου με τον δικό μας. Ακόμη και το ζήτημα των περίφημων ομηρικών παρομοιώσεων εισχωρεί ύπουλα στην αφήγηση με έναν φαινομενικά αδιάφορο τρόπο: η εντύπωση που προκάλεσε στον εικοσάχρονο αποθηκάριο Τζέι Μέντελσον η επίσκεψη στο αριστοκρατικό κατάστημα ρούχων των Brooks Brothers στο Μανχάταν παραλληλίζεται με εκείνη του Τηλέμαχου που έκθαμβος κοιτάζει τον πολυτελή διάκοσμο στο παλάτι του Μενελάου.

Υπάρχει εδώ βαθύς προβληματισμός για το πώς μπορούν να διαχθούν τα έπη σήμερα και πώς μπορεί να γραφτεί ένα κείμενο με τη θεματική, την αφηγηματική δομή και τους τρόπους της *Οδύσσειας*, ο οποίος συμπλέει με τη θαρραλέα απόπειρα της Μαργαρίτας Ζαχαριάδου, της βραβευμένης μεταφράστριάς του Μέντελσον στα ελληνικά, να αποδώσει με τον δικό της τρόπο στίχους του ομηρικού έπους. Υπάρχει λογιόσυνη, αυτοαναφορικότητα και σοβαρότητα, χωρίς σοβαροφάνεια. Υπάρχει ενδοσκόπηση, χιούμορ, συγκίνηση και τρυφερότητα. Υπάρχει αναγνώριση, κατανόηση, αποδοχή. Το βιβλίο καταλήγει με τον θάνατο του πατέρα λίγους μήνες αργότερα. Του πολυμήχανου και πολύπλευρου ορθολογιστή πατέρα, του υπέρμαχου των θετικών επιστημών, ο οποίος στα τέλη της ζωής του, στον αρχαιολογικό χώρο της Τροίας, παραδέχεται: «Το ποίημα το νιώθει πιο αληθινό από τα ερείπια, Νταν!».

ΝΤΑΝΙΕΛ ΜΕΝΤΕΛΣΟΝ
Μια Οδύσσεια
Ένας πατέρας,
ένας γιος,
ένα έπος

Μετάφραση
Μαργαρίτα
Ζαχαριάδου.
Εκδόσεις Πατάκης,
2018, σελ. 486,
τιμή 18,80 ευρώ

